
Spațiile Bibliotecii Naționale – monumente de istorie și arhitectură. Știute și uitate

Iurie COLESNIC,
istoric literar, scriitor

Rezumat: Chișinăul, în toate timpurile, a avut parte de intelectuali de marcă, de funcționari inimoși, care au pus interesul public mai presus de cel personal. Un loc deosebit în istoria Bibliotecii Publice din Chișinău îl ocupă personalitățile care s-au implicat și au făcut totul ca aceasta să reușească. Ei au creat pe loc gol o instituție de cultură de toată frumusețea, la prosperarea căreia și-au adus contribuția mai multe generații. Devenită bibliotecă națională a Republicii Moldova, cronologia și istoria sa este proiectată și pe clădirile în care a fost găzduită de-a lungul timpului.

Cuvinte-cheie: bibliotecă, arhitectură, istorie, patrimoniu, fond de carte.

Abstract: Chisinau has always been fortunate to have well-known intellectuals, kind-hearted officials, which put the public interest above the personal one. A special place in the history of the Public Library is occupied by personalities who got involved into library life and did everything to make their intention work. They created a beautiful institution of culture on almost empty place. And several generations have contributed to prosperity of the institution that became today the National Library of the Republic of Moldova. The chronology and history of the evolution of the Public Library is also projected on architecture of the buildings in which this institution was hosted.

Keywords: library, architecture, history, heritage, library collection.

Epigraf: „De-a lungul celor 190 de ani, Biblioteca a avut diverse locații și a purtat diferite denumiri, în funcție de situația social-politică din țară: Biblioteca Publică Gubernială (1832-1875), Biblioteca Publică din Chișinău (1876-1939), Biblioteca Republicană

de Stat a RSSM (1940-1990), Biblioteca Națională (din 1991).” (Sursa: <http://www.bnrm.md/index.php/biblioteca/despre-noi/prezentare-general/scurt-istoric>)

Biblioteca Publică din Chișinău a fost o instituție care a generat istorie, fără să se aplece pe linia întâi a confruntărilor sociale, fără să facă valuri politice. Dar în jurul ei întotdeauna a existat o atmosferă de pietate. Cartea nu numai că era scumpă ca obiect material, ea era de neprețuit ca obiect spiritual.

Cel care a organizat căutarea sediului, achiziționarea de fonduri de carte și inaugurarea ca atare a instituției a fost tutorele (epitropul) ei, doctorul în drept Petru Manega, originar din București.

Inaugurarea bibliotecii s-a făcut cu participarea arhiepiscopului Dimitrie Sulima, care a sfințit localul, în prezența guvernatorului A. Sorokunski, mitropolitului Grigorie al Irinopolului, arhiepiscopului armenilor Nersen, episcopului de Arcadiopol Anfim, comandantului diviziei a 20-a de infanterie, general-locotenentului Otrașcenko, generalului Ceremisov, colonelului Danenberg, fostului președinte al Tribunalului regional Reabinin, doctorului în drept Manega și nobililor Donici, Krupenski, Rosetti, Kohanovski, Polonski, Pribalski, Pruncul, Cristi ș.a.

În timpul festivității de inaugurare s-a adunat și a fost donată bibliotecii suma de 945 de ruble, iar la final a avut loc o recepție la care au participat toți cei prezenți.

În 1831 se ajunge la o înțelegere cu negustorul Bogaciov de a închiria pentru Biblioteca Publică din Chișinău una din casele sale. Dar, în 1832, negustorul I. Kriukov cumpără casa lui Bogaciov și propune administrației guberniale să prelungească contractul de închiriere până la 1853. Epitropul Petru Manega găsește banii necesari pentru chiria casei lui Kriukov, iar biblioteca rămâne să activeze în trei camere mici până în 1834. În următorul an, Petru Manega închiriaza pentru bibliotecă o clădire nouă, construită de negustorul Bogaciov.

Primul bibliotecar a fost Gavriil Bilevici, un intelectual cu studii făcute la Cernăuți, profesor de limba română la Gimnaziul nr. 1 de băieți din Chișinău, unde a fost găzduită un timp biblioteca. La baza fondului inițial de documente au stat cărțile procurate de la colonelul I. P. Liprandi (428 de volume), de la Kelhner și de la profesorul Arhanghelski, de asemenea, publicațiile donate de către G. Polonski și Balen de Bal. Pentru organizarea funcționării Bibliotecii chișinăuiene, directorul școlilor din regiune, I. Grinevici, a adoptat Regulamentul Bibliotecii Publice din Odesa.

La 25 iunie 1835, în locul lui Gavriil Bilevici a venit fostul membru al Comitetului de revizie al Basarabiei, Nicolai Kozlov, care a deținut funcția de bibliotecar în perioada 1835-1846, anterior fiind consulul Rusiei în SUA. El a efectuat o revizie, descoperind că în bibliotecă existau cu 101 cărți mai mult decât erau înregistrate. În evidența bibliotecii erau: 363 de cărți în limba rusă, 178 de cărți în limba franceză, 39 de cărți în limba moldovenească, în total 580 de exemplare.

Scriitorul N. I. Nadejdin, în lucrarea sa „O plimbare prin Basarabia” (Odesa, 1840), face o remarcă interesantă: „Chișinăul are o bibliotecă publică bine întocmită. Bibliotecar este un bătrânel plăcut, pe nume Kozlov, fostul consul al Rusiei în Statele Unite ale Americii”.

După decesul lui Kozlov, survenit în 1846, bibliotecar a devenit consilierul titular Mihail Saburov, ce a ocupat acest post din 1846 până în 1847. Acesta a efectuat o revizie și a constatat că în bibliotecă erau deja la evidență 2 644 de volume.

Dar Saburov a lucrat bibliotecar doar un an, fiind avansat în post și trecând cu traiul la Odesa. Locul lui l-a ocupat Ivan Tanski, profesor la gimnaziul regional, care a fost bibliotecar între anii 1848 și 1855, iar mai târziu a ajuns viceguvernator al Basarabiei.

În anul 1852, timp de patru luni, bibliotecar a fost Platon Globaciov. Probabil din motive de sănătate, perioada în care a activat a fost atât de scurtă.

Un an de zile a fost în funcție la bibliotecă Botean, din 1855 până în 1856. Tot un an de zile a fost bibliotecar Petru Șuşchevici, din 1856 până în 1857.

Schimbări mari în viața instituției au intervenit abia în 1857, când bibliotecar a devenit Venedict Beller, profesor de germană și matematică la Gimnaziul nr. 1 de băieți. Acesta a solicitat ajutorul guvernatorului Fanton de Verrayon, argumentând că biblioteca e într-o stare de suspans și este cazul ca instituției culturale să i se dea un statut ce i-ar garanta stabilitatea. În consecință, guvernatorul a intervenit astfel ca sediul bibliotecii să fie transferat într-un spațiu adecvat, pus la dispoziție chiar în clădirea Cărmuirii guberniale.

În 1869, biblioteca a început să fie finanțată de primăria orășenească. Peste câțiva ani, în 1877, în baza deciziei Ministerului de Interne al Rusiei, biblioteca este mutată în sediul Dumei orășenești. Această clădire era situată pe partea stângă a străzii Aleksandrovskaja, acolo unde astăzi se află Centrul Comercial „Gemeni”.

Trebuie de subliniat că patrimoniul bibliotecii, în 1862, era constituit din 6 469 de exemplare de carte. Peste cincisprezece ani, în 1877, fondul cuprindea 8 073 de cărți.

Din 1871 are loc o schimbare importantă în conducerea bibliotecii, locul de bibliotecar fiind oferit unei femei, doamna Kurkovskaia, care s-a aflat în funcție până în 1877. Experiența reușită, acumulată în urma acestei schimbări, a adus-o în funcție pe Daria Harjevschi, care s-a dovedit a fi un bibliotecar-fenomen datorită perioadei lungi în care s-a aflat în fruntea bibliotecii, din 1884 până în 1924, și eficiența de care a dat dovadă.

Odată cu trecerea anilor, Biblioteca Publică din Chișinău a devenit o instituție respectată, fiind una dintre primele de acest gen deschise în sudul Imperiului Rus. Mai vechi ca ea erau doar bibliotecile din Nikolaev (1803), Odesa (1817) și Sevastopol (1822).

După ocuparea Basarabiei de către URSS la 28 iunie 1940, chiar în luna august, la Chișinău este fondată Biblioteca Republicană a RSSM, care avea sediul în clădirea fostei Biblioteci Centrale

românești, evacuate în România.

În 1944, odată cu revenirea administrației sovietice la Chișinău, bibliotecii i se repartizează un sediu pe strada N. Gogol (azi Bănulescu-Bodoni), la intersecției cu strada Iskra (azi București), în anexele fostului Liceu de băieți „B. P. Hasdeu”.

Necesitatea de a avea o clădire care să fie adecvată cerințelor unei instituții speciale, care are menirea de a depozita, păstra și conserva cartea, a fost pusă pe agenda guvernului. În 1961 a fost dată în exploatare clădirea bibliotecii construită special după un proiect original realizat de arhitectul Agasi Ambarțumean, pe strada Kiev 78 A. Această realizare se datorează în mare parte directorului de atunci al instituției, Alexandru Chirtoacă.

O nouă achiziție de spațiu pentru bibliotecă s-a produs după 1990, când i-a fost oferit fostul bloc de studii al Universității Tehnice din Moldova. Clădirea a fost construită de Mitropolia Basarabiei. Era ultima clădire din complexul Seminarului Teologic din Chișinău. Vasili Mihailovici Elkășev (1849-1914?) e arhitectul care a proiectat edificiul. Fost student al Academiei de Arte Frumoase din Sankt Petersburg (1879), el s-a remarcat, în primul rând, ca artist plastic, obținând medalia de argint la absolvire. Dar, odată ce specializarea profesională îi permitea să se ocupe de arhitectură, el a preferat acest domeniu. Inițial a fost arhitect eparhial în Novgorod (1883-1891), de unde a ajuns, în 1898, să participe la concursul de proiectare a noului bloc al Seminarului Teologic. Clădirea a fost înălțată între anii 1900-1902 și, ca prin minune, a ajuns până în zilele noastre, fiind la început bloc de studii cu capelă interioară a Seminarului Teologic, iar din 1926 până în 1940, clădirea a aparținut Facultății de Teologie din Chișinău. În timpul celui de Al Doilea Război Mondial, începând cu anul 1942 și până în 1944, aici a activat Liceul Militar din Chișinău „Regele Ferdinand I”, evacuat ulterior la Craiova. După război, edificiul a ajuns în proprietatea Institutului Pedagogic din Chișinău, iar din 1964 a devenit blocul de studii al Facultății de Mecanică a Institutului Politehnic „S. Lazo”. Actual-

mente clădirea (extinsă) este împărțită între două instituții: Biblioteca Națională a Republicii Moldova și Facultatea de Energetică a Universității Tehnice a Moldovei.

Timpu trece și șterge din memorie evenimentele de odinioară. Și e păcat. Sunt lucruri care nu trebuie uitate niciodată...

Clădirea primăriei Chișinăului, 1889. Foto: P. Kondrașki

**Biblioteca Republicană, strada N. Gogol (azi Bănulescu-Bodoni)
la intersecție cu str. Iskra (azi București)**

Clădirea Seminarului Teologic

Carte poștală cu orașul Chișinău